

KICHIK MAKTAB YOSH DAVRIDAGI O'QUVCHILARNING XOTIRA JARAYONINI
RIVOJLANTIRUVCHI MASHQLAR VA O'YINLAR

Djolimbetova Mivagul Madiyarova

NDPI “Psixologiya” fanlari bo'yicha Falsafa doktori

Ro'zmetova Munisa Ma'ruf qizi

munisarozmetova3@gmail.com

Nukus Davlat Pedagogika Instituti

Magsitatura bo'limi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kichik maktab yosh davrida xotiraning xususiyatlari, xotira jarayonlari va bu yosh davrida xotirani rivojlantiruvchi, mustahkamlovchi o'yinlar va mashg'ulotlar bilan bir qatorda ota-onalar uchun bolaning intellektual rivojlanishi uchun foydali bo'lgan tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *xotira, kichik maktab yosh davri, mashq, o'yin, rivojlantirish, ota-ona, bola, vizual xotira, eslab qolish, mashg'ulot, ta'lim-tarbiya.*

Аннотация: *В данной статье представлены характеристики памяти, процессов памяти, игры занятий, развивающих и укрепляющих память в этом возрасте, а также полезные рекомендации для родителей по интеллектуальному развитию ребенка.*

Ключевые слова: *Память, младший школьный возраст, упражнение, игра, развитие, родитель, ребенок, зрительная память, запоминание, упражнение, обучение.*

Abstract: *This article is about the memory of the young school age features, memory processes and along with games and activities that develop and strengthen memory at this age, recommendations are given for parents that are useful for the intellectual development of the child.*

Key words: *memory, junior school age, exercise, game, development, parents, child, visual memory, recall, exercise, education.*

Xotira aqlning eng muhim tarkibiy qismidir. Uning zaif rivojlanishi bilan inson nafaqat ish va ta'limda balki kundalik hayotda ham qiyinchiliklarni boshidan kechiradi. Shu sababli bolalalikdan boshlab xotiraning yaxshi rivojlanishi uchun alohida e'tibor qaratish zarur. Bundan oldin, umuman olganda, xotira nima ekanligini tushunish kerak. Xotira – har qanday ma'lumotni eslab qolish qobiliyatini anglatadi. U uchta jarayonga asoslanadi:

1. Yodlash. Birinchi komponent- miya hujayralari ichidagi nerv impulslari ko'rinishidagi ma'lumotni yaratish jarayoni. Shu bilan birga, ushbu jarayon natijasida hosil bo'lgan neyrorefleks aloqalari yordamida axborotni qabul qilish va olish usullari paydo bo'ladi.

2. Saqlash . ikkinchi element miyaichidagi ma'lumot bazasi shakllanishi bilan bog'liq. Bu umr bo'yi inonda qoladigan aniq xotira izidir.

3. Ijro. Uchunchi jarayon- avval xotirada saqlangan ma'lumotlardan foydalanish.

Axborotni qabul qilish usullari xotiraning 4 turini ajratishni talab qiladi:

1. Majoziy - inson ko'rgan hamma narsani eslab qolish.
2. Og'zaki - mantiqiy- eshitilgan yoki o'qilgan jummalarni saqlash.
3. Dvigatel - jismoniy harakatlarn tez eslab qolish qobiliyati.
4. Hissiy – kuchli his-tuyg'ularni yuzaga kelishiga sabab bo'lgan voqealarni xotirada qolishi.

Bolalarda xotirani rivojlantirishga qaratilgan maxsus usullar har anday xotira turini rivojlantirishi va yaxshilashi mumkin. Endilikda siz bilan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning xotira jarayonini rivojlantiruvchi mashqlar va o'yinlarni ko'ribchiqamiz. Jismoniy orqali rivojlantirish

Bolaning xotirasini rivojlantirishning eng yaxshi usuli bu mashqlardir. Ular sizga yaxshi natijaga erishishimgizga imkon beradi. Quyidagi mashqlar eng samarali hisoblanadi:

So'z eskizlari. Ota-ona so'zlarni baland ovozda aytishi kerak va bolaning vazifasi ularni tezda qog'ozga chizishdir. Avval siz oddiy narsalarni (stul, mashina, uy) nomlashingiz kerak, lekin keyinchalik aniq rasm chizishni qiyinlashtirish uchun murakkablikni (keksalik, parvoz va b.a) oshirishingiz kerak bundan tashqari, so'zlarga sifatlar qo'shilishi mumkin. So'zlarni yodlash.

Bolaga so'zlar to'plami bilan varaqni ko'rsating, unga eslab qolish uchun 30 soniya bering, keyin unga bo'sh varoq berib, unda esda qolgan so'zlarni yoddan yozib berishini so'rash kerak. Ulardan so'z tartibini saqlashni so'rash orqali vazifani qiyinlashtirish mumkin. Hisob-kitoblar. Ota-ona bolaga rasm beradi, u yerda u ma'lum narsalarni sonini hisoblashi kerak. To'g'ri elementlarni topishni qiyinlashtirish uchun siz rasmlarning murakkabligini asta-sekin oshirishingiz kerak. Qayta hikoya qilish. Ota-ona qisqa hikoya o'qiydi, shundan so'ng bola uni iloji boricha to'g'ri aytib berishi kerak. Voyaga yetgan kishi o'qishni audiokitob yoki bolaning mustaqil o'qishi bilan almashtirishga ruxsat beriladi. Birinchi ikkita holatda eshitish va mos keladigan xotira turi ishtirok etadi.

Bolalar xotirasini rivojlantirish bo'yicha ushbu mashqlar bir nechta mashg'ulotlardan so'ng natijalarga erishishga yordam beradi. Biroq, miyaga haddan tashqari stress olib kelishini hisobga olish kerak. Shuning uchun siz bolangizga dam olish va dam olish uchun vaqt berishingiz kerak. Bundan tashqari siz maxsus vazifalardan foydalanishingiz mumkin, masalan, matematik misollar va ta'lim bilan bog'liq faoliyat. Bundan darsdan tashqari mashg'ulotlar nafaqat xotirani rivojlantirishga, balki irodani mustahkamlashga ham yordam beradi. Bu esa maktabda muvaffaqiyatga erishishda ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kichik maktab yosh davrida bola xotirasini o'yinlar orqali

rivojlantirish eng yuqori natijani ko'rsatadi. Bunda albatta o'qivchining qiziqishlarini uyg'otadigan o'yinlarni tanglash kerak. Bunday o'yinlarga quyidagilar misol bo'ladi:

1. Labirint. Klassk ko'rinisdagi jumboqlar, unda siz ko'plab o'lik nuqtalar va murakkab harakatlar orasida yakuniy nuqtaga yo'l toppish kerak bo'ladi. bu alohida g'amxo'rlik va qat'iyatni talab qiladi.

2. Harakatlarni takrorlang. Voyaga yetgan kishi muayyan harakatlarni ko'rsatadi va bola keyin ularni to'g'ri ketma-ketlikda takrorlashi kerak. Vazifani takrorlash mumkin bo'lmagan taqiqlangan harakatlarni kelishish orqali murakkablashtirishi mumkin.

3. Nima o'zgaradi?. Vizula xotirani rivojlantirish uchun o'yin. Turli xil narsalar stolga tasodifiy tartibda 5 dan 8 gacha bo'lgan miqdorda qo'yiladi. Bola ularni tekshiradi va uzoqlashadi. Voyaga yetgan kishi bie nechnarsalarni almashtiradi. Bola qaytib keladi, qaraydi, aniq nima o'zgarganini nomlaydi. Xuddi shu narsalar bilan siz "Nima yetishmayapti?" o'ynini o'ynashingiz mumkin, yoki "Nima qo'shildi?". Bolatark etganda, stolga 1-2 ta narsa qo'yiladi yoki aksincha, olib tashlanadi. Bola o'zgarishlarni nomlaydi.

4. Ma'no bilan eslang. Siz bunda bolangizga bir necha juftlik so'zlarni aytasiz, intonatsiya bilan bir-biriga yaqin b'lgan ismlarni ta'kidlab, turli to'porasida pauza qilasiz. Masalan: quyon-sabzi, plastinka-qoshiq, ota-bola, sichqoncha-pishloq, echki-karam, maktab-portfel, o'rmon-daraxt, ayiq-asal,choynak-piyola. Keyin esa, o'yin shaklida faqat birinchi so'zni ayting va bola xotiradan ikkinchi ismni aytishi kerak. Agar bola juft so'zlardan yarmidan ko'pini to'g'ri takrorlasa, bu allaqachon sematik xotira yaxshi ko'rsatkichidir. Bunday o'yinlarni nafaqat uyda, balki sayrda va transportda yo'lda, masalan, poliknikada navbat kutib turganda ham tashkil qilish foydalidir.

5. Uyg'otilgan his-tuyg'ularni tahlil qilish. "Ayting-chi, bu narsa sizga yoqadimi yoki yo'qmi? Bu sizni bezovta qiladimi yoki tinchlantiradimi? Bu ta'sirli yoki rangsiz ko'rinadimi? G'amgin yoki kulgili? Maftunkor yoki zerikarli? Farzandingiz his-tuyg'ularini tinglashga, ularni tushunishga o'rgating. Uyg'otilgan his-tuyg'ularni aks ettirish xotirada izlarni yaxshiroq saqlashga yordam beradi.

Bolalarda xotirani rivojlantirish bo'yicha bunday tadbirlar har qanday yoshda yuqori samaradorlikni ko'rsatadi. Agar o'yinlar juda oddiy yoki murakkab bo'lib ko'rinsa, ular sizning ixtiyoringiz bilan qisman o'zgartilishi mumkin, ammo asoslari bir xil bo'lib qolishi kerak bo'ladi. Ko'p ko'nikmalar aniq bolalik davrida shakllanadi, bolalarning xotirasi maktabda o'qish va kelajakdagi hayoti uchun bilimlar omboridir.

G'amxo'rlik, e'tibor va yaxshi munosabatlar bolaning xotirasini yaxshilaydi. Do'stona munosabatlar har doim bolani yaxshiroq idrok etishiga yordam beradi. Bolaning xotirasini rivojlantirishdan oldin, oilada do'stona muhitda ishlashni boshlang. Agar bola oilada ota-onasi va boshqalar tarafidan yomon munosabatlarga duch kelayotgan bo'lsa uning xotirasiga salbiy ta'sir etmasdan qolmaydi.

Xulosa qilib shuni ta’kidlashmiz mumkinki, xotira jarayoni asosan kichik maktab yosh davrida jadal rivojlanadi. Shuning uchun ota-onalar va maktab amaliyotchi psixologlari uning rivojlanishiga maksimal darajada e’tibor berishlari va uning yosh xususiyatlarini hisobga olishlari kerak. To’g’ri tanlangan usullar kichik maktab yoshidagi o’quvchining intellectual rivojlanishining va uning o’quv faoliyati davomida muvaffaqiyatining asosiy bosqichidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.G. Aseev. Rivojlanish psixologiyasi: o’quv qo’llanma, 2009-yil. 356-b.
2. A.R.Luriya. Xotiraning neyropsixologiyasi 1974-yil. -265-b
3. A.G. O’runtaeva. Bolalar psixologiyasi. 2010-yil. 356-b
4. M.G. Davletshin, Sh.Do’stmuhamedov, M. Mavlonov, S.To’ychieva “Yosh davrlar psixologiyasi va pedagogika psixologiya” o’quv qo’llanma Toshkent 2001-y.206-210-b
5. N.S.Safaev, N.A.Mirashirova, N.G.Odilova. “Umumiy psixologiya nazariyasi va amaliyoti” darslik Toshkent-2014.118-120-b
6. www.psixologiya.uz.
7. www.ziyonet.uz.